

CUMHURİYETİN ONUNCU YIL KUTLAMALARI: ÇORUM ÖRNEĞİ*

DECENNIAL CELEBRATIONS OF REPUBLIC: ÇORUM EXAMPLE

Yücel NAMAL**, Melek TOPARLAK ŞAHİN***

Geliş Tarihi/Received: 21.10.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 04.12.2023

NAMAL, Yücel- TOPARLAK ŞAHİN, Melek (2024), "Cumhuriyetin Onuncu yıl Kutlamaları: Çorum Örneği", Belge Dergisi, S.27, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2024/1, ss. 45-62.

Öz

Milli birlik ve beraberliğin güçlenmesinde, milli ruhun canlanmasında önemli bir yere sahip olan milli bayramlar, Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Milli Mücadele yılları sonrasında yeni Türk Devleti'nin kurulması ile birlikte milli bağımsızlığın kazanıldığı ve milli egemenliğin sağlandığı günler resmi bayram olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda milli egemenliğin aşamalarından olan Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Ekim günü milli bayram olarak resmileştirilmiştir. 29 Ekim günü, resmi olarak 1925 yılından itibaren ülkenin her köşesinde kutlanmıştır. Bununla birlikte 29 Ekim 1933 tarihi, Cumhuriyet'in onuncu yılı olması dolayısıyla bayram merasimlerinde ayrı bir öneme sahiptir. Cumhuriyet'in ilk on yılında yapılan faaliyetler ve Cumhuriyet'in onuncu yılını doldurması kutlamaların temelini oluşturmuştur. 1933 yılı kutlamalarında, Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş bir devlet olma yolunda attığı adımlar ülke genelinde ve dünya çapında duyurulmak istenmiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü kutlamaları oldukça geniş kapsamlı olarak yurt dışında elçiliklerde ve ülke genelinde şehir, kasaba ve köylerde yapılan büyük hazırlıklarla kutlanmıştır. Yurdun her tarafında olduğu gibi, kutlama hazırlıkları için Çorum'da da Vali'nin başkanlığında kurulan komisyon, Ankara'daki yüksek komisyondan gelen tamimleri, broşürleri, duvar ve el ilanlarını derhal kazalara, nahiye ve köylere dağıtmıştır. Bunun yanı sıra Halk Fırkası, Halkevi idare heyetleri, öğretmenler ve öğrenciler kutlamalarda aktif görev almışlardır. Bu çalışmada Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamalarının Çorum ve ilçelerindeki bayram hazırlıkları ile bayram kutlamaları ele alınmıştır. Çorum merkezi, ilçeleri, kasaba ve köylerinde, Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamasında yapılan çalışmalar, yapılan hazırlıklar, kutlamalarda kimlerin bulunduğu ve kutlamanın içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Cumhuriyet'in ve inkılapların Çorum ili üzerindeki sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel etkilerine ve halkın Cumhuriyet'e olan bağlılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Cumhuriyet Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, TBMM Zabıt Ceridesi, Resmi Gazete, ulusal ve yerel gazetelerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Çorum, Cumhuriyet Bayramı, Onuncu Yıl Kutlamaları.

*Bu makaleye yazarlar eşit oranda katkıda bulunmuşlardır.

**Doç.Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, yucelnamal@hotmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-8074-0134>).

*** Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, (<https://orcid.org/0000-0002-1479-4038>).

Abstract

National holidays, which have an important place in strengthening national unity and solidarity and revitalizing the national spirit, have an important place in Turkish history. With the establishment of the new Turkish State after the years of the War of Independence, the days when national independence was gained and national sovereignty was established were accepted as official holidays. In this context, 29 October, the day when the Republic was declared, one of the stages of national sovereignty, became official as a national holiday. October 29 has been officially celebrated in every corner of the country since 1925. However, October 29, 1933 has a special importance in holiday ceremonies as it is the tenth anniversary of the Republic. The activities carried out in the first ten years of the Republic and the tenth anniversary of the Republic formed the basis of the celebrations. During the 1933 celebrations, the steps taken by the Republic of Türkiye towards becoming a modern state were intended to be announced throughout the country and around the world. In this context, the tenth anniversary celebrations of the Republic were celebrated extensively in embassies abroad and with great preparations in cities, towns and villages throughout the country. As in all parts of the country, the commission established under the chairmanship of the Governor in Çorum for the preparations for the celebration immediately distributed the circulars, brochures, walls and flyers coming from the high commission in Ankara to the districts, townships and villages. In addition, the People's Party, Community Center administrative committees, teachers and students took an active part in the celebrations. In this study, the preparations and celebrations of the tenth anniversary of the Republic in Çorum and its districts are discussed. Information was given about the work done in the tenth anniversary celebration of the Republic in Çorum center, districts, towns, and villages, the preparations made, who was present at the celebrations, and the content of the celebration. In addition, the social, political, economic, and cultural effects of the Republic and the revolutions in Çorum province, and the loyalty of the people to the Republic were tried to be revealed. For this purpose, the Republic Archive, the Turkish Diplomatic Archive of the Ministry of Foreign Affairs, the Turkish Grand National Assembly Minutes, the Official Gazette, and national and local newspapers were used.

Keywords: *Republic, Çorum, Republic Day, The Decennial Celebrations.*

Giriş

İslamiyet öncesi Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan “bayram” kavramı, İslamiyet’in kabulünden sonraki dönemde de önemini korumuştur. İlk Türk-İslam Devletlerinde dini bayramlarla birlikte kutlanmaya devam eden bu özel günler, Osmanlı döneminde ve Türk Devleti’nin ilk yıllarında “iyd” olarak adlandırılmıştır. Osmanlı’da milli bayram kavramı, II. Meşrutiyet’in ilan günü için kullanılmış ve II. Meşrutiyet’in ilan edildiği gün olan 10 Temmuz (23 Temmuz) günü “İyd-i Milli” olarak kabul edilmiştir.¹ Milliyetçilik akımının etkisiyle başlayan millî yapılanma sürecinde, milli devletlerin imparatorluklara karşı kendilerini ispatlama, halka kabul ettirmenin ifadesi olarak gördüğü bayrak, marş ve millî günler oldukça önemli kavramlardı. Devletin gücünü, milletin bağımsızlığını, demokrasinin gelişini ifade eden bu özel günler zamanla resmileşmiş ve halkın yoğun katılımı ile kutlanan günler haline gelmiştir.² Milli bayramlar, millete milli kimliğin benimsenmesi, devlet otoritesinin gösterilmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Halkı bir arada tutmak, toplumsal dayanışmayı kuvvetlendirmek ve milliyetçi ruhu canlı tutmak milli günlerin kutlanma hedefleri arasındadır.³ Dinî veya millî açıdan özel önemi olan ve topluca kutlanan gün⁴ anlamına gelen milli bayramlar, aynı zamanda Millî Mücadele döneminin de birer yadigarlarıdır. 19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos, 29 Ekim günleri, Türk Kurtuluş Savaşı’nın dönüm noktalarıdır. Türk tarihinin bağımsızlık ve egemenlik aşamalarını anlatan bu tarihler yeni Türk devletinin kurulmasıyla resmi bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda, milli egemenliğin en önemli aşaması olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılış tarihi 23 Nisan günü, 1921 yılından itibaren “Ulusal Egemenlik” bayramı olarak kutlanmıştır.⁵ 1923 yılında ise Saltanatın kaldırıldığı gün olan 1 Kasım 1922 günü “Hâkimiyet Bayramı” olarak kabul edilmiştir.⁶ 29 Ekim 1923 yılında ise Cumhuriyet ilan edilmiş ve Cumhuriyet’in ilanı, tüm yurttan 101 pare top atışı ile halka duyurulmuştur. Cumhuriyet’in ilanından kısa bir süre sonra da 29 Ekim günü 19 Nisan 1924’te çıkarılan 628 sayılı kanun ile *ulusal bayram* olarak ilan edilmiştir.⁷ 23 Nisan 1925 günü 29 Ekim’in milli bayram olarak kabul edilmesi ile ilgili kanun, resmi gazetede yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre, bayram kutlamalarının uygulama şekli, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek ve bayram kutlamaları için yurt içinde hükümet tarafından yurtdışında ise elçiler tarafından resmi davetler yapılacaktır.⁸ Bundan sonraki süreçte daha kapsamlı kutlamalara sahne olan Cumhuriyet Bayramları, ülkenin her köşesinde büyük heyecan içinde kutlanmıştır. Cumhuriyet’in birinci yıl dönümü olan 29 Ekim 1924 tarihinde yapılacak olan merasim devlet tarafından organize edilmiş ve bu konuda kararname yayınlanmıştır. 1924 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına büyük özen gösterilmiş, kutlamalara halk yoğun bir ilgi göstermiştir.⁹ Özellikle Cumhuriyet Bayramlarında yapılan resmigeçitler, memleket varlıklarının hem yurt içinde hem de dış dünyaya karşı teşhir edilmesine ortam hazırlamıştır. Bu bağlamda resmigeçitler Cumhuriyet Bayramlarının kalbini oluşturmaktadır.¹⁰ 27 Mayıs

1 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 13.113.44/18.07.1922.

2 Bengül Bolat Salman, *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, s. 10.

3 Arzu Öztürkmen, “Millî Bayramlar: Şekli ve Hatırası I”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 28 ve 29, Nisan-Mayıs 1996, s. 32.

4 İslam Ansiklopedisi, “Millî Bayram”.

5 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 10, Birleşim: 24, 23.4.1337, s. 74.

6 TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 41, 24.10.1339, s. 16.

7 BCA, 30.18.1.1, 12.75.6.; BCA, 51.0.0.0, 2.13.2.

8 Resmi Gazete, 23 Nisan 1341, No: 96, s. 129; TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 18, Birleşim: 106, 19.04.1341, s. 166.

9 Yasemin Doğaner, “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 9, Yıl: 5, Şubat 2007, s. 120.

10 Arzu Öztürkmen, “Millî Bayramlar: Şekli ve Hatırası I”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 28 ve 29, Nisan-Mayıs 1996, s. 32.

1935 tarihine gelindiğinde ise millî bayramlar ve resmî tatiller “*Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun*” ile son şeklini almıştır. Alınan karara göre 23 Nisan gününün “*Ulusal Egemenlik Bayramı*”, 29 Ekim gününün “*Ulusal Bayram*” ve 30 Ağustos “*Zafer Bayramı*”nın da kutlama günleri olduğu ve bu günlerde kurumların kapanmasının mecbur olduğu belirtilmiştir.¹¹ Milli bayram günlerinde resmi ve özel kurumların tatil edilmesi halkın bayram günlerine olan ilgisini ve katılımını olumlu yönde etkilemiştir.

1933 Yılı Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları

Cumhuriyet’in onuncu yılını kutlama programları, daha önceki yıllarda yapılan kutlama programlarından farklı olarak hükümet kontrolünde gerçekleşmiştir. Hükümet, 1933 yılında meclise sunulan altı maddelik kanun teklifi ile¹² Cumhuriyet’in onuncu yılı kutlamaları için “*Cumhuriyetin İlanının Onuncu Yıldönümü Kutlama Kanunu*” adı altında bir kanunla bayram hazırlıklarına resmîyet kazandırmıştır. Bu kanunla, Cumhuriyet’in onuncu yıl dönümünün üç gün kutlanacağı ve bu üç gün resmi dairelerin, özel kurumların tatil edileceği bildirilmiştir. Bayram masraflarının ise hükümet tarafından belirlenen kurallar doğrultusunda belediye ve vilayet bütçelerinden karşılanması¹³ uygun görülmüştür. Ayrıca bayramın üç günü bütün telgraf, mektup ve kart ücretlerinde yüzde elli indirim yapılmıştır.¹⁴ Bununla birlikte Cumhuriyet Bayramı’nın onuncu yılı olması dolayısıyla yapılan kutlamalarda asayiş ve düzenin korunması, bayram günü ülkeyi ziyaret eden devlet temsilcilerinin¹⁵ ağırlanması¹⁶konularında özen gösterilmiştir.¹⁷ 1933 yılı kutlamaları¹⁸ yurttan düzenlenen merasim ve konuşmalarla sınırlı kalmamış, Cumhuriyet’in onuncu yılı adına ve Cumhuriyet’in önemini belirtmek için çeşitli yayınlar¹⁹ yapılmıştır.²⁰ Ayrıca yurttan yapılacak olan, bayram kutlama merasimleri için hazırlıklar²¹ çok önceden başlamış ve onuncu yıl kutlamaları için kutlama kanununda belirtildiği üzere merkeze bağlı bir “*Yüksek Komisyon*” kurulmuştur. Diğer illerde de bu işlemlerle ilgilenen komite ve heyetler oluşturulmuştur.²² Bu yüksek komisyonda, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri ve Kütahya Milletvekili Recep Peker’in başkanlığında Erzurum Milletvekili Nafi Atif Bey ve Milli Savunma, İçişleri, Milli Eğitim Bakanlığı müsteşarları görev almıştır.²³ Bu bağlamda Cumhuriyet’in onuncu yıl kutlamalarında belirli bir disiplin ve kurumsal bir hazırlık hedeflenmiştir.

Cumhuriyet’in onuncu yıl dönümü için belirlenen programda yer alan eserler halka sunulmuş ve herkes tarafından okunması istenmiştir. Bu eserlerden biri İshak Refet

11 “*Ulusal Bayram Ve Genel Tatiller Hakkında Kanun*”, *Resmî Gazete*, Sayı:3017, No:2739,1 Haziran 1935, s. 5262.

12 *BCA*, 30.10, 198.352.9, Ek. 4-5.

13 *Türk İdare Dergisi*, Eylül 1933, Sayı:66, s. 1226.

14 *Resmî Gazete*, Sayı: 2437, 26.6.1933, s. 2785.; Nezahat Demirhan, *Cumhuriyetin Onuncu Yılına Türk İnkılâp Tarihindeki Yeri ve Önemi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1999, s. 38.

15 *Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi*, 571, 34993.138025.2.

16 *BCA*, 30.18.1.2, 40.71.20.

17 *Resmî Gazete*, 22 Kasım 1933, s. 3235-3236.; *Türk İdare Dergisi*, Sayı:69, Kasım 1933, s. 1526-1527.

18 1934 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için de kutlama talimatı ve halk kürsüleri talimatı yayınlanmış ilgili vekâletlere, valiliklere gönderilmiştir. *BCA*, 490.1.0.0, 2.9.12.

19 *Cumhuriyet’in onuncu yılı münasebetiyle sadece yurt içinde değil yurt dışında da yayınlar yapılmıştır. Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi*, 534, 37076. 148803.3. 20 Aralık 1933.; 508, 44328.211656.5. 24 Ocak 1934.; *Hakimiyet-i Milliye*, 31 Ekim 1933, s.2.

20 Selçuk Çıkla, “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Dönümü Anısına Yapılan Edebî Yayınlar” *Turkish Studies /Türkoloji Dergisi* 1 (2006), s. 46.

21 “Memleketin Her Tarafında Bayrama Hazırlıklar”, *Vakit*, 20 Ekim 1933, s. 8.

22 “Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu”, *Resmî Gazete*, Kanun No: 2305, Sayı: 2437, 26 Haziran 1933, 1.

23 *BCA*, 30.18.01, 02.37.50.8.

Bey'e ait olan Cumhuriyet Destanı'dır.²⁴ Yine Cumhuriyetin onuncu yılı kutlamaları için özel grafikler, afişler, destanlar ve temsili resimler hazırlanmıştır.²⁵ Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komisyonu bayram programını sadece yurtiçi ile sınırlı tutmamış, yurt dışında bulunan vatandaşlar için de Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlama çalışmaları yürütülmüştür. Bu bağlamda memleket içinde halka dağıtılmak üzere hazırlanan rehber, fotoğraf, afiş, milli piyes, şiir ve destanların birer örneği elçiliklere, konsolosluklara dağıtılmıştır. Ayrıca alınan karar doğrultusunda bayram günlerinde elçiliklerde²⁶ bayram için kutlama alanları bayraklarla ve afişlerle süsleneyecek, burada konferans, milli piyes, destan, şiir etkinlikleri düzenlenecekti. Ayrıca İstiklal Marşı ve Onuncu Yıl Marşları da söylenecekti. Cumhuriyet'in onuncu yılında Fransa, Rusya, Romanya, Almanya ve Balkan ülkelerinde 29 Ekim gününü bizimle birlikte kutlamak için hazırlıklar yapılmış özellikle Fransa'da Cumhuriyetçilerin Paris'te kutlama yapmak için önemli bir hazırlık içerisinde olduğu bildirilmiştir.²⁷ Ayrıca yabancı devletlerin temsilcileri Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü dolayısıyla Ankara'ya tebrik mesajları da göndermişlerdir. Almanya Başbakanı Adolf Hitler ve Yunanistan'ı temsilen Venizelos gibi liderler Gazi Mustafa Kemal önderliğinde Türkiye'nin Cumhuriyet Bayramını kutlamışlardır.²⁸ Bu durum, 1933 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası arenadaki saygınlığını gösterirken Cumhuriyet rejiminin de gücünün bir ifadesidir.

Ülkede milli birlik duygusunu güçlendirmek için yüksek komisyon tarafından belirlenen "Yarım Osman", "Mavi Yıldırım", "Uyanış" ve "On Yılın Destanı" gibi piyesler ülkenin farklı bölgelerinde oynatılacaktı.²⁹ Bayram günlerinde kutlamaların yapılması için şehir ve kasabalarda nüfusun yarısını alacak şekilde bir meydan seçilecek ve bu meydana Cumhuriyet Meydanı³⁰ denilecekti. Ayrıca Cumhuriyet Meydanlarında hangi şekilde bir düzenleme yapılacağına dair bir kroki çizilecekti. Merasim esnasında geçit resmi yapılacak ve geçit resminde kimlerin hangi sırada duracağı belirlenen bir plan yapılmıştır. Ülke çapında yapılan Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarının halka duyurulması için Ankara ve İstanbul radyoları üç gün yayın yapacaklardı.³¹ Radyoda yapılacak olan yayınların programı ulusal basında halka duyurulmuştur.³² 1933 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için Cumhuriyet'in onuncu yılı olması münasebetiyle *Onuncu Yıl Cumhuriyet Bayramı Hatırası* olarak posta pulları³³ basılmıştır. Telgraf ve Posta Baş Müdürlüğünden bildirildiği üzere Cumhuriyet'in onuncu yılı dolayısıyla üç gün sürecek olan bayram günlerinde kullanılmak üzere serisi 100 kuruş olan yedi kıymette pul serisi basılmış ve ülke genelinde merkezlere gönderilmiştir. Bu pullar sınırlı sayıda basılmış olup sadece bayramın üç günü için kullanılması planlanmıştır. Ayrıca pullar Bern'deki posta teşkilatı aracılığı ile dünya posta ve telgraf idarelerine örnekleri gönderilmiştir.³⁴ Cumhuriyet'in onuncu yılı adına basılan posta pulları ile Cumhuriyet'in kalıcılığına vurgu yapılmıştır.

24 BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.2.

25 "Onuncu Yıl Dönümünde", *Hâkimiyet-i Milliye*, 25 Eylül 1933, s. 1.

26 "Memleket Dışında Büyük Bayramımız", *Vakit*, 1 Kasım 1933, s. 8.

27 BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.23-24.

28 "Onuncu Yıl Bayramımızı Kutlayanlar", *Hakimiyet-i Milliye*, 7 Kasım 1933, s.5.; "Büyük Reisi Tebrik", *Hakimiyet-i Milliye*, 4 Kasım 1933, s. 1.

29 BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.25-27.

30 "Beyazıt Meydanının Adı Cumhuriyet Meydanı Oldu", *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1933, s. 5.

31 BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.30-33.

32 "Bayram Günlerinde Radyo", *Hâkimiyet-i Milliye*, 26 Ekim 1933, s. 5; "Bayram Günlerinde Radyo", *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Ekim 1933, s.5; "Bayramda Ankara Radyosunun Programı", *Cumhuriyet*, 28 Ekim 1933, s. 4.

33 "Onuncu Yıl Posta Pulları", *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Ekim 1933, s. 3.; ""Onuncu Yıl Hatırası Olarak Basılan Pullar", *Cumhuriyet*, 18 Ekim 1933, s.4; *Cumhuriyet Bayramı adına ilerleyen yıllarda da özel pullar basılmıştır. Türk Dili Gazetesi*, 5 Ağustos 1938, s. 1.

34 "Onuncu Cumhuriyet Bayramı Hatırası", Çorum, 18 Ekim 1933, s. 4.

Bayram günlerinde halk kürsüleri kurulacak ve halkın fikirlerini aktarmalarına imkân tanınacaktır.³⁵ Bayram günü kurulan halk kürsüleri halkın yoğun ilgisini görmüştür. Vatandaşlar halk kürsülerinin etrafında toplanarak burada yapılan konuşmaları dinlemişlerdir.³⁶ Halk kürsülerinde hanımların da konuşma yapması Cumhuriyet'in faziletinin bir göstergesi olmuştur. 29 Ekim gününü kutlamak için yapılan hazırlıkların en önemlilerinden biri de CHF'nin köylüler için "Yurt" isimli bir gazete çıkarmasıdır. Bu gazete bütün köylere dağıtım için hazırlanmış ve bayram sonrasında da devam etmesine karar verilmiştir.³⁷ Köylerde Cumhuriyet Bayramının nasıl kutlanacağı ulusal basın aracılığı ile halka duyurulmuştur. CHF'nin onuncu yıl dönümü kutlamaları³⁸ için halka Türk Bayrağı hediye edeceği bildirilmiştir. Bu bayraklar Köy İhtiyar Heyeti tarafından teslim alınacak ve heyet değiştikçe bayrak yeni heyete devredilecekti.³⁹ Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamalarına dâhil edilen önemli merasimlerden biri de "Toprak Alma Merasimi"dir. Bayram günü ülkenin çeşitli bölgelerinde toprak alma merasimi yapılacak ve Türkiye'yi temsilen bir avuç toprak Ankara'ya gönderilecekti. Topraklar bir pakete konulacak, paketler mühürlenecek ve zabıt tutulacaktır.⁴⁰ Toprak Alma Merasimi ile milletin vatana olan sadakati, milli birlik ve beraberliği güçlendirilmek istenmiştir.

Çorum'da Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları

Çorum'da 1933 yılında yapılan onuncu yıl kutlamaları oldukça gösterişli bir şekilde gerçekleşmiştir. Onuncu yıl kutlama hazırlıkları, Çorum'da yaklaşık on gün öncesinden başlamıştır. Kutlama için yapılacak olan hazırlıklarda *kutlama komitesi*⁴¹ ve Çorum halkı aktif bir rol üstlenmiştir. Çorum'da kurulan bayram kutlama komitesi, Vali Arif Bey'in⁴² başkanlığında olmak üzere Alay Kumandanı, CHF İl Başkanı ve Belediye Başkanı'ndan oluşmaktaydı. Kutlama komitesi bayram hazırlıklarını yaparken Çorum'da bulunan heyetler, cemiyetler de bayram hazırlıkları için komiteye yardımcı olacaktı. Çorum'da Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü kutlamaları için hazırlıklara günler öncesinden başlamış, bayram günü yapılacak olan müsamereler için provalar yapılmış ve hep birlikte söylenecek olan Onuncu Yıl Marşı⁴³ köylü, kasabalı herkes tarafından ezberlenmiştir.⁴⁴ Resmi kurumlarda Cumhuriyet Bayramı'nın onuncu yıl kutlama hazırlıkları devam ederken halk da üzerine düşen görevi yerine getirmiş, bayram dolayısıyla evlerini süslemişlerdir. Bu bağlamda her evde en az bir bayrak ve fener bulunacak şekilde bine yakın halk hazırlık yapmıştır. Caddeler süslenerek önemli yerlerde taklar kurulmuş, Cumhuriyet Meydanı⁴⁵ bayrama hazırlanmıştır. Bütün bu hazırlıklar yapılırken bir taraftan da Çorumlu şehitler için yapılan abide⁴⁶ de tamamlanmıştır. Cumhuriyet'in onuncu yılı dolayısıyla Maarif Vekâleti tarafından hatıra olarak yaptırılmış olan ve Çorum'a gönderilmiş olan madalyalar⁴⁷ bayram

35 BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek. 35.

36 "CHF Halk Kürsüleri", *Hâkimiyet-i Milliye*, 5 Kasım 1933, s. 3.

37 BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.43.

38 "Rehber Kitap", *Kadro*, 1 Ekim 1933, s.55.

39 "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü", *Vakit*, 16 Ekim 1933, s. 9.

40 BCA, 490.01, 1150,36.1, Ek. 145.

41 BCA, 490.1.0.0., 1143.10.1., Ek:2.

42 2 Mayıs 1933 tarihinde ve 14305 karar numarası ile Aksaray Valisi olan Arif Bey Çorum Valiliğine atanmıştır. *Resmî Gazete*, 9 Mayıs 1933, Sayı:2396, s. 2448.; BCA, 30.18.1.2., 36.32.8.

43 BCA, 490.1.0.0., 1151. 38.1.

44 *Yurtta Onuncu Yıl Marşı'nın ezberlenmesi için büyük çaba gösterilmiştir. "Onuncu Yıl Marşını Millete Öğretmek İçin"*, *Hâkimiyet-i Milliye*, 4 Ekim 1933, s. 1.

45 BCA, 490.1.00., 1150.37.1., Ek. 30.

46 BCA, 490.1.0.0., 1143.10.1., Ek:2.

47 *Cumhuriyet'in onuncu yılı dolayısıyla Maarif vekâleti tarafından 7 Ekim 1933 tarihinde 4645 sayılı tezkere ile İcra Vekilleri Heyeti tarafından 9 Ekim 1933'de kabul edilmiştir. Alınan bu karar doğrultusunda Cumhuriyet'in onuncu yılı hatırası olarak darphanede bronz bir madalya basılmıştır. Resmî Gazete*, 18 Ekim 1933, Sayı:2532, s. 3151.

günü gelmeden bitmiş, bu nedenle Ziraat Bankası tarafından yeniden sipariş verilmiştir.⁴⁸ Madalyaların bayram günü gelmeden bitmesi Çorum halkının bayrama olan katılımının yoğun olduğunun bir göstergesidir.

Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında, yurt genelinde temel atma ve açılış törenlerinin bayram günlerinde yapılması kararlaştırılmıştır. Ülkenin birçok bölgesinde üç gün kutlanan bayram heyecanı esnasında Çorum ve diğer illerde açılış merasimleri yapılmıştır.⁴⁹ Bu bağlamda Çorum'da Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü kutlama günlerinde temel atma⁵⁰ ve resmi açılış merasimi yapılacak eserlere baktığımızda, Çorum vilayet komitesi tarafından Yozgat Caddesinde, İstiklal Savaşı şehitleri için yaptırılan "Şüheda Abidesi" ayrı bir öneme sahiptir. Çorum şehitlerine gösterilen bu saygı ve minnet ifadesi halkın yoğun ilgisini görmüştür. Çorum Belediyesi tarafından yeni açılan, saat kulesi ile park arasındaki "Gazi Caddesi" ve "Çorum Cumhuriyet Meydanı" da yapılacak açılışlardan olup Çorum Cumhuriyet Meydanı, Cumhuriyet'in onuncu yılını temsil eden bir merkez olmuştur. Yine Çorum'da Nuriye Hanım Çeşmesi, Çorum-Sungurlu yolundaki *Gökniş Köprüsü*, Çorum-Osmancık yolundaki birinci ve ikinci *Eğmir Köprüsü* temel atma ve ya açılış merasimlerinin yapılacağı yerlerdi. Bunların dışında İskilip'te de açılışlar yapılmış, İskilip'te Arif Bey Caddesi, İskilip-Tosya Caddesi, İskilip Müsamere Salonu, İskilip Jandarma Efrat Kovuşu, İskilip Cumhuriyet Meydanı, İskilip Dispanser Binası ve İskilip Jandarma Karakol Binası açılış yapılacak merkezlerdi. İskilip Ulaştepe Mahallesinde birinci ve ikinci köprü, İskilip mezbahası ile birlikte İskilip'in köylerinde, nahiyelerde de açılış ve temel atma törenleri yapılmıştır. Bunlar; İskilip Kayı Köyü Mektebi, İskilip Kayaazğı Köyü Mektebi, İskilip Alagöz Nahiyesi Yatı Mektebi, İskilip Alagöz Nahiyesi müdür evi, İskilip Alagöz Çeşmesi, İskilip Alagöz Havuzları, İskilip Alagöz Nahiyesi yolu, İskilip Alagöz Nahiyesi su yolu, İskilip Alagöz aygır deposu, İskilip Kızılveran Nahiyesi Mektebi ve İskilip Kızılveran Nahiyesi köy konağı'dır. İskilip dışında, Mecitözü, Osmançık ve Sungurlu kazaları da Çorum'da onuncu yıl kutlamaları kapsamında açılış ve temel atma törenleri yapılmıştır. Mecitözü Cumhuriyet Meydanı, Mecitözü Cemilbey Nahiyesi Mıntaka Mektebi, Mecitözü Beke Kaplıcası yolu, Sungurlu Yekbas Köyü Mektebi, Sungurlu Evcı Köyü Mektebi, Sungurlu Diği Köyü Mektebi, Sungurlu Kemallı Köyü Mektebi, Sungurlu Alembey Köyü Mektebi, Sungurlu Cumhuriyet Meydanı ve Osmançık Cumhuriyet Meydanı bu törenlerin yapıldığı diğer merkezlerdir.⁵¹ Açılışlarda isimi geçen Cumhuriyet Meydanları bayram günlerinde halkın toplandığı ve konuşmaların yapıldığı merkez olarak kullanılmıştır. Çorum'da bayram günlerinde yapılan bu törenlerde temeli atılan ya da açılış yapılan şose, köprü, okul, cadde, abide, çeşme ve binaların sayısının kırk birden fazla olduğu bilinmektedir.

Çorum'da Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamaları üç gün sürmüş, onuncu yılı kutlamalarının birinci gününde Çorum Cumhuriyet Meydanı'nda toplanan halk Gazi Paşa'nın onuncu yıl konuşmasını dinlemiştir. Cumhurbaşkanı'nın konuşmasının ardından Çorum Cumhuriyet Bayramı kutlama programına geçilmiştir. Vali Arif Bey ile birlikte Alay Kumandanı Vekili Kaymakam Nazım Bey bayram tebriklerine başlamışlardır. Vali Bey, bu esnada ordunun başına geçerek Alaydaki askerlerin Cumhuriyet Bayramını kutlamıştır. Ardından gazilerin bulunduğu alana geçerek gazilerin bayramını da şu cümleler ile kutlamıştır; "Kurtuluş Savaşlarının ünlü şanlı nişanlarını taşıyan şahsiyetinizde yüksek alınlı yurttaşların Onuncu Cumhuriyet Bayramı'nı kutlarım." Gazilerin bayramını kutladıktan sonra Vali Arif Bey, büyük üniformalı İhtiyat Zabıtlarının de bayramını şu

48 "Büyük Bayrama Hazırlık", Çorum, 18 Ekim 1933, s. 1.

49 "Memlekette Bayram Nasıl Geçti", *Milliyet*, 10 Kasım 1933, s. 7.

50 *Türk İdare Dergisi*, Eylül 1933, s. 1328.

51 *Bartın*, 29 Ekim 1933, s. 7.

sözleri ile kutlamıştır; “Yüksek inanışlarımızdan, çetin savaşlarınızdan doğan Cumhuriyet güneşinin onuncu yıl dönümü bayramını kutlarım. Ülkümüzün sağlam görüşlerine dayanan Cumhuriyet’in temel taşlarına uyanıklı bekkilik yapmanızı dilerim.” Vali Arif Bey, jandarmaların bayramlarını kutlarken ise şu ifadeleri kullandı; “Yurtta dirlik ve düzen kuran Cumhuriyetimizin onuncu yıl dönümünü kutlarım. Kırlarda, dağlarda, şehirlerde geceli gündüzlü çalışarak kurduğunuz düzenin bozulmamasını, yurt için güzel günler yaratmasını dilerim.” Vali Arif Bey, Türk Ordusuna, gazilere, İhtiyat Zabitlerine ve jandarmaya yapmış olduğu bu bayram kutlamalarında, Cumhuriyet’in önemini ortaya koyarken diğer taraftan da Cumhuriyet’in devamlılığı için gösterilmesi gereken hassasiyeti belirtmeye çalışmıştır.

Cumhuriyet Bayramı’nın birinci günü okul öğrencilerinin de bayramını kutlayan Arif Bey öğrencilere şu cümlelerle seslendi; “Bin türlü yoksulluklar, aşılmaz güçlüklerle kurulan, büyük güçlüklerle kurulan ve büyük yapıcısı tarafından korunması sizin asil kanınızın salabetine emanet edilen Cumhuriyetimizin onuncu yıl dönümü bayramını kutlarım. Cumhuriyet sizden sarsılmaz inanç, yorulmaz çalışma bekliyor. Milli düşünüş, milli görüş, milli toplanış yolundaki çalışmanıza bakıyor. Yurt sevgisi, millet kaygısı, damarlarınızdaki kanın sönmez ateşi olmasını istiyor. Üzerinize vazife çok ağır fakat o kadar şereflidir. Bu ünlü ve şanlı vazifeyi milletin yüksek tarihine yakışacak surette başarmanızı dilerim.” Öğrenciler Vali Arif Bey’in konuşmasının ardından büyük alkışlarla üzerlerine düşen görevi yapacaklarının mesajını vermişlerdir. Öğrencilerin ardından sporculara seslenen Vali Bey, sporculara çevik ve çabuk adımlarla çelik bileklerle ülkümüzü yücelttikleri için teşekkür ederek bayramlarını kutlamıştır. Bu esnada milli cemiyetlerin bayramını kutlayan Arif Bey, yardıma muhtaç olan yurttaşlara şefkatle yaklaşan hayır kurumlarına teşekkürlerini sunmuştur. Arif Bey yapmış olduğu bu bayram tebriklerinin ardından halka yönelmiş ve Cumhuriyet Bayramı için konuşma yapmıştır. Konuşmasında, tarihin yönünü çevirdiğimizi, vatanın düşmanın pençesinden kurtulduğunu ve milletin esarete boyun eğmediğini söylemiştir. On yıl öncesinde tarihin seyrinin değiştiğini Cumhuriyet toplarının atıldığını, bu vatan halkının aynı başarıyı iktisat tarihinde de elde etmesi için dilekte bulunduğunu ifade etmiştir.⁵² Arif Bey, Çorum halkına yapmış olduğu konuşmada Ulusal Bağımsızlığın kazanımlarından bahsederek, aynı başarının ekonomik alanda yaşanacak başarılarla desteklenmesinin altını çizmiştir.

Vali Arif Bey’in konuşmasının ardından Orta Mektep Musiki Öğretmeni Osman Bey’in başkanlığında bando İstiklal Marşı’nı ardından da Cumhuriyet Marşını⁵³ çalmıştır. Halkın da katılımıyla Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Marşı büyük coşkuyla söylenmiştir. Marşın söylenmesinin ardından geçit resmi başlamış, en önde askerler onların arkasında gaziler olmak üzere ihtiyat zabitleri, jandarma, sağlık memurları, öğrenciler, sporcular, Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Himâye-i Etfâl Cemiyeti, Tayyare Cemiyeti, esnaf, orman muhafızları, köylüler, halk ve çocuklar geçit töreninde bulunmuşlardır. Geçit resminde Çorum’da bulunan altı ilkokul ve ortaokula ait olan görseller büyük alkış almıştır. Özellikle Albayrak Mahalle Mektebi ve Gazi Paşa Mektebi’nin görselleri çok beğenilmiştir. Bayram kutlamaları öğleden sonra da devam etmiş, halk öğleden sonra CHF binası önündeki saat kulesinin bulunduğu yerde halay çekmiş sinsi ve zeybek oyunları oynanmıştır. Yine aynı meydana kurulan halk kürsülerinde⁵⁴ Cumhuriyet rejiminin önemini ifade eden konuşmalar yapılmıştır.⁵⁵ Bayramın birinci günü konuşma yapan Tefvik Bey konuşmasında, ilk olarak “İnkılab” kelimesinin ne anlama geldiğini açıklamış, Türk inkılabının tarihin akışını nasıl değiştirdiği üzerinde durmuştur. İnkılabın asıl amacının medeniyete ulaşmak olduğunu

52 “Birinci Gün”, Çorum, 1 Kasım 1933, s.3.

53 BCA, 490.01, 1150.37.1, Ek. 40; Zonguldak, Sayı: 377, 11 Eylül 1933, s. 2.

54 BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.35.

55 “Birinci Gün”, Çorum, 1 Kasım 1933, s. 4.

ifade eden Tevfik Bey, Avrupa'da yaşanan inkılaplardan bahsederek İngiliz, Fransız milletlerinin nasıl uygarlaştığının altını çizmiştir. İnkılabın prensiplerinin CHF programında belirtildiğini söyleyerek bu prensiplerin başında ilk sırayı "Vatan" kavramının olduğunu dile getirmiş ve vatan kavramını açıklamıştır. Vatan kavramından sonra ikinci sırayı millet, üçüncü sırayı devletin esas teşkilatı, dördüncü sırayı amme hukukunun aldığını söyleyerek ardından da Cumhuriyet'in ilkelerinden bahsetmiştir.⁵⁶

Çorum'da Cumhuriyet'in onuncu yılı adına konuşma yapanlardan biri de Avukat Kamil Bey'dir. Avukat Kamil Bey konuşmasında, Cumhuriyet'in kıymetini anlamak için geçmiş iyi bilmek gerektiğini, vatanın işgale uğradığı yıllarda milletin yaşama hakkının elinden alındığını söylemiştir. Mondros Ateşkesi'nden, Sevr Antlaşması'ndan ve kapitülasyonlardan bahsederek Hristiyanların memleketimizdeki imtiyazlarını dile getirmiştir. Bu şartlar altında olan vatani kurtarmak adına harekete geçen Gazi Mustafa Kemal'in Samsun'a geçerek halkı uyandırdığını ve dehası ile vatani nasıl savunduğundan söz etmiştir. Ümitsizliğe düşmeyen Türk Ordusunun vatani kurtarışını ve ardından Cumhuriyet'in ilanını hatırlatmıştır.⁵⁷ Yapılan konuşmaların ardından akşam saatlerinde, bayram programı devam etmiş ilk olarak Halkevinin düzenlediği "Cumhuriyet Sofrası" kurulmuştur. Bu sofranın kurulmasındaki amaç, köylü ve şehirli halkı aynı sofrada birleştirmektir. Dört yüz köylü, yüz şehirli insanın bir araya geldiği bu yemekte et, pirinç pilavı, irmik helvası ve üzüm ikram edilmiştir. Yemek samimi bir hava içerisinde devam ederken sofrada bulunan Yakuparpa Köyünden Hasan Çavuş'a duyguları sorulmuş, kendisi bu soru karşısında şu ifadeleri kullanmıştır;

" Bu bayramın ne bayramı olduğunu köylü çok iyi bilir. Asırlar süren esaret ve ıstırap devrinden kurtuluşumuz, Cumhuriyet'e çıkan Milli Mücadele ile başladı. Evde kalan genç kadınlarımızı, süt emen çocuklarımızı bıraktık, sabanımızı tarlada terk ederek mukaddes kurtuluşa çağıran doğru sözlü ve tok gözlü kurtarıcımız Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin etrafında çerçevlendik. Ben o vakit 28. süvari alayının makineli tüfek bölüğünde idim. Nasıl uğraştığınızı canla başla çalışıldığını gözlerimle gördüm. Çektiğimiz ıstırap ve tahammül ettiğimiz sıkıntı çıkacağımız yol içindi. Sonunda emelimize kavuştuk. Vatan düşmandan ve Türk bütün kötülüklerden kurtuldu. Hür bir millete en iyi yakışan ve hürriyete en ziyade hürmet eden hükümet şeklini de bularak Cumhuriyet'i kurduk. Hâkimiyet kayıtsız şartsız millete geçti. Müstakil ve şerefine daima hürmet ettiren bir millet haline geçerek ilerlememize engel olan her şeyi yıktık. Bugün onun için ve o günün onuncu yıl dönümü şerefine bayram ediyoruz. İşte bizi şimdi bu sofrada Vali ile şehirli ile yan yana oturtan bana bunları hiç kimseden korkusu olmadan söyleten ve hatta buraya davet ettiren cumhuriyet'tir. Köylü nasıl sevinmesin ve nasıl bütün neşesiyle bayram etmesin?"

Hasan Çavuş'un konuşması Cumhuriyet'in halk üzerinde yarattığı etkiyi anlatan ve halkın Cumhuriyet'e olan bağlılığının güzel bir ifadesi olmuştur. Hasan Bey'in konuşmasının ardından ise Ziraat Bankası memurlarından ve belediye azasından Fazıl Bey konuşma yapmıştır. Fazıl Bey konuşmasında, Çorum Halkevi tarafından hazırlanan yemeğin etrafında toplandıklarını, bu bayramın kurtuluş bayramı olduğunu ve halkın esaretten kurtulduğunu dile getirmiştir. Cumhuriyet'in inkılapları sayesinde milli bir alfabeye kavuştuğumuzu, başında oturdukları bu sofranın halkın sınıf ayrımlarından kurtulduğunun bir göstergesi olduğunu üzerinde durmuştur. Fazıl Bey'in konuşmasının ardından vilayet maliyet memuru Şevket Bey bir konuşma yapmış ve konuşmasında, on yıl önce millet iradesinin temsilcisi olan Cumhuriyet'in ilan edildiğini, Mustafa Kemal'in Türk milletini medeniyete kavuşturduğunu söylemiştir. Konuşmasının sonunda ise "Yaşasın Türk'ün

56 "Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik", Çorum, 8 Kasım 1933, s. 1-2.

57 "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı", Çorum, 15 Kasım 1933, s. 1-2.

Ulus, yaşasın Türk Milleti, var olsun Türk Köylüsü.” İfadelerini kullanmıştır.⁵⁸ Şevket Bey’in konuşmasının ardından yemek sona ermiş ve halk fener alayına katılmıştır. Halk, askerler ve öğrenciler ellerinde meşalelerle saat kulesinin etrafında toplanmışlardır. Kısa sürede meydan çok kalabalık bir hale gelmiştir. Önlerinde bandolarla hareket eden fener alayı, Cumhuriyet Marşı ile diğer marşları da söyleyerek hareket etmiş ve Cumhuriyet Meydanı’na varmışlardır. Havai fişekleri etrafı aydınlatırken halk büyük şenliklere devam etmiştir. Eğlence sabaha kadar devam etmiş, özellikle Gazi Paşa’nın resmini gösteren havai fişekleri büyük ilgi görmüştür.

Çorum’da Cumhuriyet’in onuncu yıl dönümünün ikinci günü kutlamaları, İstiklal Savaşı’nda şehit olan Çorumlular için yapılan abidenin başında başlamıştır. Halk, askerler ve öğrenciler bu alanda toplanmış ardından Müfide Muzaffer Hanım bir konuşma yapmıştır. Müfide Hanım konuşmasında, şehitlere seslenerek onlara minnet ve şükranlarını sunmuş ve şehitlerin sayesinde üzerinde durdukları topraklarda Cumhuriyet Bayramı’nın kutlandığını söylemiştir. Şehitlere müjdeye geldiklerini, Türk milletinin ve Gazi Paşa’nın yaşadığını, arkalarında bıraktıkları yetimlerin sahipsiz kalmadığını ifade etmiştir. Müfide Hanım şehitlere seslenirken onların aslında ölmediğini, gönüllerde yaşadıklarını ve eğer mücadele etmeselerdi Türklüğün kaybolacağını üzerinde durmuştur. Cumhuriyet’in onuncu yılını bitirdiğini şehitlere müjdeleyerek konuşmasına son vermiştir. Bu konuşmanın ardından öğretmen olan Eyüp Bey bir konuşma yapmış, Çanakkale Savaşı’ndan bahsederek Milli Mücadele esnasında yapılan işgalleri dile getirmiştir. Bu işgaller karşısında sessiz kalmayan Gazi Paşa’nın vatanın kurtuluşunu başlattığını, halkın harekete geçtiğinden söz etmiştir. Milli Mücadele sırasında Çorum Jandarma Kumandanı Binbaşı Nedim ve Bölük Kumandanı Yüzbaşı Ahmet’in şehit edildiğini, nahiye müdürü Hayri Bey’in de kurşuna dizildiğini hatırlatmıştır. Eyüp Bey’in konuşmasının ardından abideye çelenkler konulmuş ve buradaki merasime son verilmiştir. Abide merasiminin ardından Hale İdman Yurdu ve Alay Spor arasında bir futbol maçı yapılmış bu maçın galibine verilme üzere kutlama komitesi tarafından kıymetli bir asma saat konulmuştur. Maçı Hale takımı kazanmış ve saati almıştır. Öğleden sonra Cumhuriyet Meydanı’nda toprak alma merasimi⁵⁹ yapılmış, bando eşliğinde Gazi Paşa için toprak alınmıştır. Bu esnada öğretmen Mahmut Bey bir konuşma yapmıştır.⁶⁰ Mahmut Bey konuşmasında, Milli Mücadele günlerinden bahsederek o zamanlarda yaşanan fakirliği dile getirmiş ve Türk topraklarının ekilmediğini, Türk kadınının dağlara ot toplamaya gittiğini, çocuklarına ot yedirmek zorunda kaldığını hatırlatmıştır. Gazi Paşa’nın önderliğinde Türk halkının erkek, kadın ve çocuk demeden direnişe geçtiğini hem vatanın hem de devletin kurtulduğunu söyleyerek Türk Cumhuriyeti’nin Fransa, Amerika ve İngiliz demokrasilerinden dahi üstün olduğunu altını çizmiştir. Ayrıca yeni Türk devleti ile birlikte milli fabrikaların kurulduğunu artık ithalatın azaldığını ve hastaneler sayesinde salgın hastalıkların gerilediğini söylemiştir. Bunların yanında eğitimdeki ilerlemeden de bahsederek şu ifadeleri kullanmıştır;

“... Cumhuriyetten evvel bütün İmparatorlukta 3413 ilk mektep vardı. Bugün Türk vatanındaki 7000 ilk mektepte çocuklar kaynaşarak okuyor, eğitim görüyor. On sene evvel bu mekteplerde, 336000 talebe vardı. Bugün ilk mekteplerde okuyan çocukların adedi 800000’dir. On sene evvel orta mekteplerde 5900 talebe vardı. Bugün bu mekteplerde 30300 talebe vardır. On sene evvel liselerde 1240 talebe vardı, bugün 6840 talebe vardır. On sene evvel meslek mekteplerinde 941 talebe vardı, bugün 4155 talebe vardır. On sene evvel muallim mekteplerinde 2528 talebe vardı, 5290 talebe vardır. On sene evvel yüksekokullarda ve Darülfünunda 2914 talebe vardı, bugün üniversitelerde 4853 genç vardır...”

58 “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 22 Kasım 1933, s. 2-3.

59 BCA, 490.01, 1150,37.1, Ek. 145.

60 “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 22 Kasım 1933, s. 4-5.

Mahmut Bey'in konuşmasının ardından, Toprak Alma Heyeti Başkanı Vali Arif Bey, yerden bir avuç toprak alıncı talimat dairesinde zarfa koyulmuştur. Toprak alma merasiminin ardından Gazi Heykelinin bulunduğu parka gidilmiş, orada Gazi Heykeli önünde halk tezahüratla Gazi Paşa hakkındaki duygularını ifade etmiştir. Burada Orta Mektep Türkçe öğretmeni Ruşen Zeki ve Avukat İhsan Beyler konuşma yapmıştır.⁶¹ Ruşen Bey konuşmasında, önlerinde durdukları tunç heykelin sahibinin büyük dahi ve kumandana ait olduğunu ifade ederken Sezar'ın Avrupa'daki idaresini örnek vererek Gazi Paşa'nın kıymetini dile getirmiştir.⁶² Dünyanın bütün mazlum milletlerinin Gazi Paşa'ya minnet duyduğunu, onun hoşgörüsü sayesinde Avrupa'da baskı gören kişilerin Gazi Paşa'yı ziyaret ettiğini belirtmiştir. Önlerinde durdukları heykelin sahibinin Türk İnkılabının öncüsü olduğunu, emperyalist güçlerin demokrasiden bahsederken birçok milleti esaretleri altında tuttuklarından bahsetmiştir.⁶³ Ruşen Bey'in konuşmasının ardından konuşma yapan Avukat İhsan Bey, Mustafa Kemal'e seslenerek, Türkiye'yi ölümden kurtaran Cumhuriyeti yoktan var eden "dahi" ifadesini kullanmıştır. Mustafa Kemal sayesinde Türk gençliğinin kendisini bulduğunu, ülkenin demir ağlarla örüldüğünü ve ülkeye adalet geldiğini ifade etmiştir. İhsan Bey konuşmasını "yaşa yaşa çok yaşa büyük Gazi" ifadeleri ile bitirmiştir. Konuşmanın ardından kalabalık heykelin yanından ayrılmış ve şehrin farklı yerlerine dağılmışlardır. Sinema binasında orta mektep ve ilk mektep öğrencisi tarafından gösteriler yapılmıştır. Akşam saatlerinde, büyük gün şerefine balo verilmiş, baloya davetli olanlar Halkevi salonunda bir araya gelirken davetli olmayanlar da Cumhuriyet Meydanı'nda ve şehrin diğer yerlerine dağılmışlardır. Balo sabaha kadar devam etmiş dışarıda ise eğlenceler yapılmıştır.

Çorum'da yapılan 1933 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının üçüncü günü, belediyenin yeni açmış olduğu Gazi Caddesinin açılış merasimi ile başlamış birinci günün ve ikinci günün bayram heyecanı aynı şekilde devam etmiştir. Bayramın üçüncü günü belediye azasından Fazlı Bey bir konuşma yapmış, vatandaş denildiğinde Türk için düşünen, Türk için çalışan ve Türk için ölen kişi anlamını ifade ettiğini dile getirmiştir.⁶⁴ Konuşmasının devamında, belediyenin çalışmalarından bahsederek, belediyeye verdiği destekten dolayı Çorum Valisi Arif Hikmet Bey'e teşekkür etmiştir. Fazlı Bey'in konuşmasının ardından yol açılış yapılmış ve Battalzade İsmet Bey'in kızı Perihan Hanım, yapılacak olan açılış için bir tepsi içindeki makası Vali Bey'e uzatmıştır. Vali bey makası almış, Belediye Başkanı Baha Bey⁶⁵ ile yola gerilmiş olan kurdeleyi kesmiştir. Bu esnada Belediye Başkanı'na yapmış olduğu çalışmalarından dolayı çiçek takdim edilmiştir. Ardından yeni açılan bu yolda bando eşliğinde Cumhuriyet Marşı söylenerek ilerlenmiş, yolun sonuna doğru öğretmen Rifat Rami Bey tarafından bir konuşma yapılmıştır. Rifat Rami Bey konuşmasında, Türk tarihinin Orta Asya'ya dayandığını, Cumhuriyet'in asri bir idare olduğunu ve Türk milletinin köklü bir medeniyete sahip olduğunu ifade etmiştir. Çorum şehrinin ana yurdun ortasında olduğunu hatırlatarak cumhuriyet ile birlikte eğitim ve sosyal sahada yükseldiğini belirtmiştir. Rami Bey konuşmasının devamında, cehalete, karanlığa, zulme ve baskıya karşı mücadele vereceklerini, ülkünün milli bir görev olduğunu söyleyerek Türk gençliğine seslenmiş ve gençliğin tek vazifesinin inkılap olduğunun altını çizmiştir. Bayramın üçüncü günü öğleden sonra ise spor sahasında Hale İdman Yurdu futbol takımı ile Sıhhat Sporcular arasında bir maç yapılmış, maçı Hale takımı kazanarak Gazi büstünü kazanmışlardır. Bu karşılaşmanın ardından sinema binasında, ilk mektep öğrencisi ve öğretmenler tarafından gösteriler yapılmış, konferanslar verilmiştir. Gece saatlerinde ise şenlikler devam etmiş, Nuriye

61 "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı", Çorum, 22 Kasım 1933, s. 6-7.

62 "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı", Çorum, 22 Kasım 1933, s. 7.

63 "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı", Çorum, 29 Kasım 1933, s. 1.

64 "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı", Çorum, 29 Kasım 1933, s. 2.

65 Baha Bey'in Çorum Belediye Başkanı olduğunun tasdiki. BCA, 30.11.1.0.,77.15.16.

Hanım Çeşmesi'nin ve Çorum-Sungurlu, Çorum-Osmancık yollarındaki⁶⁶ köprülerin açılma törenleri yapılmıştır. Ayrıca bayramın üç günü, okullarda sergiler⁶⁷ açılmış ve büyük takdir görmüştür.⁶⁸ Çorum'da yapılan Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü kutlamalarının oldukça heyecanlı geçtiği ulusal basında da yerini almıştır.⁶⁹ Çorum'da Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü büyük şenliklerle kutlanmıştır.

Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümünü kutlamak için Çorum Valisi Arif Bey, hem şehrin valisi olarak hem de Cumhuriyet Bayramı kutlamam komitesi başkanı olarak Gazi Paşa'ya tebrik telgrafları çekmiştir. Arif Bey bu telgraflarında, Çorum halkının Cumhuriyet'in onuncu yılı coşkusunu dile getirerek halkın günler öncesinden bayram hazırlıklarına başladığını, halkın yapılan inkılaplar sayesinde kendini bulduğunu ve Gazi Paşa'ya olan minnettarlıklarını ifade etmiştir. Arif Bey halkın duygularını Gazi Paşa'ya aktardıktan sonra kendi düşüncelerini de şu şekilde ifade etmiştir;

“ Türk Ulu Gazisi Yüce Dahisi Mustafa Kemal Hazretlerine, Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümünü büyük bir sevinçle, içli duygularla kutlarken çok derin karanlıklardan geniş aydınlıklara bizleri ulaştıran bu dönüm noktasında, karanlıkları yırtan varlıkları yaratan kıymetleri değiştiren ve artıran büyük kurtarıcımızı, saygılamak ve sevinçlerimizin bir hatırasını sunmak bizler için çok büyük dileklerden idi. Fakat bu varlığı hangi ölçü ile karşılacak ödemek imkansızlığını çok iyi kavrayarak dalgınlıklar içinde bulunan ruhlarımızdan fıskıran isteklerimizi yerine getirebilmek için bizlere yüksek ve ulu şahsiyetiniz için de aynı kıymet ve yüksekliği taşıyan sevgili toprağımızdan armağan sunmakla bu borcu ödeyebileceğimiz duygusuna ulaştık bundan aldığımız hazlarla ruhumuzun derinliklerinden gelen kutlamaları ve saygıları sunarız.”

Arif Bey Büyük Millet Meclisi Meclisi Başkanı olan Kazım Paşa'ya da bir telgraf yazarak, bu telgrafta Kazım Paşa'nın bayramını kutlarken Çorum halkının kadın, erkek ve çocuklarıyla bayram sevincini dile getirmiştir.⁷⁰ Arif Bey Başbakan İsmet Paşa'ya yazdığı tebrik telgrafta ise, Cumhuriyet Meydanı'nda toplanan Çorum halkının bayramı kutlamak için büyük bir merasim yaptığını, burada yaşanan coşkunun sözlerle ifade edilemeyeceğini belirtmiş ve İsmet Paşa'nın bayramlarını kutlamıştır. Yine Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonu Başkanı Recep Bey'in de bayramını kutlamak adına kendisine bir telgraf göndermiştir. Çorum CHF İdare Heyeti Başkanı olan Nuri Bey de Cumhuriyet'in onuncu yılını kutlamak için Gazi Hazretlerine, B.M.M. Başkanı olan Kazım Paşa'ya, Başbakan İsmet Paşa'ya ve CHF Umumi Kâtibi Recep Bey'e tebrik telgrafları çekmiştir. Gazi Paşa'ya çekmiş olduğu telgrafta, Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü hatırası olarak Cumhuriyet Meydanı'ndan alınan toprağın hediye olarak kabul görmesini rica etmiştir. Nuri Bey, Kazım Paşa'ya çektiği telgrafta ise şu ifadeleri kullanmıştır; *“ Cumhuriyet idaresinde varlığımızın ve yaşamının yüksek zevkini hakkıyla anlayarak onuncu yıl dönümünü can ve yürekten gelen sevgi saygı ile kutluyor, şimdiye kadar örneğini göremediğimiz parlak ve şanlı bir bayram yapıyoruz. Bu günleri bize bağışlayan çok değerli çalışmalarınızı göz önüne alarak şükran ve minnet borcumuzu yüreklerimizin temiz duygularıyla arz ediyoruz.”*⁷¹ Çorum Halkevi Başkanı olan Hasan Bey, Cumhuriyet'in onuncu yılı dolayısıyla Cumhurbaşkanı

66 Çorum-Sungurlu ve Çorum-Osmancık arasındaki yol faaliyetleri 1934 yılına kadar devam etmiştir. *Son Posta*, 1 Haziran 1934, s. 4.

67 *BCA*, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.38.; “Bayramda Açılacak Sergiler ve Atılacak Temeller”, *Hakimiyet-i Milliyet*, 25 Ekim 1933, s. 1.

68 “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 29 Kasım 1933, s. 3-4.

69 “Türk Köylüsünün Sevinci”, *Vakit*, 31 Ekim 1933, s. 10.

70 “Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik”, Çorum, 8 Kasım 1933, s. 1.

71 “Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik”, Çorum, 8 Kasım 1933, s. 2.

Mustafa Kemal'e, B.M.M. Başkanı olan Kazım Paşa'ya, Başbakan İsmet Paşa'ya ve CHF Umumi Kâtibi Recep Bey'e tebrik telgrafları çekmiştir. Hasan Bey, çekmiş olduğu tebrik telgraflarında Cumhuriyet Bayramı'nın onuncu yıl dönümünü kutlarken, Gazi Paşa'ya da Cumhuriyet Meydanı'ndan alınan toprağın hediye olarak kabulünü rica etmiştir.⁷² Çorum halkı adına yazılan Cumhuriyet Bayramı onuncu yıl dönümü kutlama telgraflarına cevaben B.M.M. Başkanı olan Kazım Paşa, CHF Umumi Kâtibi Recep Bey tarafından Çorum Cumhuriyet Onuncu Kutlama Komitesi Başkanlığına, Çorum CHF Başkanı Nuri Bey'e, Çorum Halkevi Başkanı Hasan Bey'e telgraf çekilmiştir. Çorum'a çekilen bu telgraflarda Çorum adına dile getirilen tebrik ve teşekkür mesajlarına teşekkür edilmiş ve Çorum halkının bayramı kutlanmıştır.⁷³

Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü kutlamaları, Çorum'a bağlı kazalarda da halkın yoğun katılımı ile gerçekleşmiştir. Sungurlu'da yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları ulusal basında da yerini almış, bölgede bayram kutlamalarına bütün halkın katıldığı, her yerin bayraklarla süslediği ve Gazi Paşa'ya tezahüratların yapıldığından bahsedilmiştir.⁷⁴ Osmancık Kutlama Komitesi Başkanı Hamdi Nafi Bey'in aktardığına göre Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları Osmancık'ta da halkın yoğun katılımıyla kutlanmıştır. Bayramın ilk günü Cumhuriyet Meydanı'ndan yapılan geçit resminin ardından Belediye Meydanı'nda konuşmalar yapılmış öğrenciler tarafından şiirler söylenmiş ve oyunlar oynanmıştır. Akşam saatlerinde ise Belediye Meydanı'nda kasaba halkının ve köylerden gelen halkın katılımıyla şenlikler düzenlenmiş, milli oyunlar oynanmıştır. Cumhuriyet Bayramı'nın ikinci günü sabahı ise Cumhuriyet Meydanı'nda toplanılmış birlik ve beraberliğin temsili olarak toprak alınmıştır. Ayrıca kaza halkını temsilen Gazi Paşa'ya milletin minnettarlığını bildiren telgraflar çekilmiştir. Öğleden sonra bayram kutlamaları devam etmiş Belediye Meydanı'nda kurulan kürsülerde Cumhuriyet'in on yılı ile ilgili konuşmalar yapılmıştır. Bayramın ikinci günü akşamı da şenlikler devam etmiş ve Cumhuriyet Meydanı'nda şenlik fişekleri atılmıştır. Üçüncü gün sabah saatlerinde halk fırkasında konferans ve öğleden sonra da kaza belediye meydanında halk fırkası üyeleri tarafından konuşmalar yapılmıştır. Köylerde yapılan bayram kutlamalarında ise pehlivan güreşi, at yarışı ve cirit oyunları gibi etkinlikler yapılmıştır.

İskilip'te yapılan Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında, İskilip gençleri adına Köstekçioğlu Hasan Cevat Bey, bir konuşma yapmış ve Cumhuriyet'in onuncu yılını yaşayan tüm yurttaşların bayramını kutlarken bu aziz günlerin yaşanmasını sağlayanlara minnet duygularını bildirmiştir. Hasan Bey bu teşekkürü ile İskilip halkının sözcülüğünü yapmıştır. Mecitözü Bayram Komitesi Başkanı İhsan Bey de, Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında Mecitözü'nde yaya ve atlı binlerce köylünün bayram sabahı kasaba sokaklarını doldurduğunu, bayram için evlerin bayrak ve yeşilliklerle⁷⁵ süslediğini, herkesin güzel kıyafetleri ile bayramı kutlamaya katıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Halk Fırkasının altı oklu bayrağının halkın göğsünü süslediğini belirterek Gazi Paşa'nın fotoğraflarını taşıyan madalyaların halkı coşturduğunu aktarmıştır. Yeniçamlıca Bayram Kutlama Komitesi Başkanı Abdullah Bey'in aktardığına göre ise Yeniçamlıca nahiyesinde kutlanan bayram coşkusu nahiyenin tüm köylerinde yaşanmıştır. Nahije merkezi olan Laçın Köyü oldukça kalabalık bir hal almış, köyde evler bayrak ve yeşilliklerle süslenmiş, gece her yer fener ile aydınlanmıştır. Bayram kutlaması üç gün sürmüş ve bu üç günde halk milli oyunlar oynamışlardır. Cumhuriyet ile ilgili konuşmalar yapılmış, bayramın ikinci

72 "Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik", Çorum, 8 Kasım 1933, s. 3.

73 "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı", Çorum, 15 Kasım 1933, s.1.

74 "Yurtta Bayram", *Hâkimiyet-i Milliye*, 3 Kasım 1933, s. 3.

75 BCA, 490.1.00., 1150.37.1., Ek.29.

günü Laçın Köy Mektebi öğrencisi tarafından Cumhuriyet Meydanı'nda "Yarım Osman"⁷⁶ piyesi oynanmıştır. Öğrenciler bu gösteride oldukça başarılı bir oyun sergilemiş ve takdir edilmişlerdir. Bu gösteri nahiyenin okulu olmayan diğer sekiz köy halkı üzerinde tesir bırakmış ve bu sekiz köyün ihtiyar heyeti bir araya gelerek köydeki çocukların okuması için bir pansiyon binasının yapılmasını talep etmişlerdir.⁷⁷ Köy İhtiyar Heyetlerinin çocukların okuması konusundaki istekleri Çorum'un köylerindeki halkın eğitime verdiği hassasiyetin göstergesidir. Ayrıca burada sekiz köyün okulunun olmaması Cumhuriyet sonrasında, eğitim konusundaki sorunların çözümünün uzun bir süreci kapsadığının göstergesidir.

Sonuç

Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında, Cumhuriyet'in ilk on yılında yapılan faaliyetlerin ortaya konulması isteği dikkat çekicidir. Cumhuriyet'in kazanımları ve Cumhuriyet'in halkın egemen olmasının üzerinde yarattığı etki bayram kutlama programlarına yansımıştır. Kutlamalarda özellikle Cumhuriyet inkılapları üzerinde durulmuş, siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda yaşanan gelişmelerin toplumsal hayata yansımaları gösterilmeye çalışılmıştır. Eğitim alanında, ziraat alanında, sanayi alanında yaşanan ilerlemelerden bahsedilerek on yılda katlanan mesafe hem ülke içinde hem de yurt dışında duyurulmak istenmiş ve Cumhuriyet'e olan bağlılık artırılmaya çalışılmıştır. Özellikle elçiliklerin kutlama programlarına katılmaları ve konsolosluklarda yapılan bayram hazırlıkları ile ülke dışında bulunan vatandaşların bu önemli günü kutlamalarına imkân tanınarak yabancı ülkelere de Cumhuriyet'in önemi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Fransa, Rusya, Romanya, Almanya ve Balkan ülkelerinde, Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için hazırlıklar yapılmıştır. Bu sürecin yansımaları ise yurt dışında Cumhuriyet'in onuncu yılı adına yayınlanan makale ve yazılarda kendini göstermiştir.

Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü öncesinde 29 Ekim 1923 yılından itibaren 29 Ekim 1933 yılları arasında yapılan faaliyetler hem hükümet düzeyinde hem de ülke genelinde ortaya konulmak istenmiştir. Bu bağlamda Çorum'da Cumhuriyet'in ilk on yılında yaşanan gelişmeler "Çorum Vilayetinde On Cumhuriyet Yılı İçinde Yapılan İşleri Göz Önüne Alalım" ifadeleriyle ele alınmış sosyal ve ekonomik sahada yaşanan ilerlemeler dile getirilmiştir. Bu aşamada özellikle eğitim alanında yaşanan gelişmeler dikkate değerdir. Cumhuriyet öncesinde Çorum'da 79 okul bulunurken Cumhuriyet sonrasında bu sayının 122'ye ulaşması eğitimdeki ilerlemenin bir göstergesidir. Yine Cumhuriyet sürecinde yapılan Çorum İnkılap Mektebi, Gazi Paşa Mektebi, Cumhuriyet Mektebi, Seydim Köyü Mektebi, Sarimbey Köyü Mektebi, Çukurveran Köyü Mektebi, Tarhan Köyü Mektebi ve Narlı Köyü Mektepleri eğitimde yaşanan ilerlemenin birer göstergesi durumundadır. Bununla birlikte Cumhuriyet'in ilanından önce Çorum'da 695 kız, 3351 erkek öğrenci öğrenim görmekteyken bu sayının 1933 yılında kızlarda 2243'e, erkeklerde, 5004'e yükselmesi eğitime olan ilginin arttığının da bir göstergesidir. Özellikle kız öğrenci sayısındaki artışın erkek öğrenci sayısındaki artışa yakın olması bu ifadenin bir kanıtıdır. Ayrıca Cumhuriyet döneminde Çorum'da Millet Mekteplerinin açılmasıyla birlikte 7000 erkek 1091 kadın okuma yazma öğrenmesi, millet mekteplerinden 301 erkek 40 kadın mezun olması ise halkın okuma seviyesinin yükseldiğinin göstergesidir. Bunların dışında halkın okuma seviyesini yükseltmek için Çorum merkezde ve Osmancık'ta açılan okuma odalarının yapılması ve bu tarihlerde her kaza ve köyde okuma odalarının olması Çorum'da okuma-yazmaya verilen önemi belirtmektedir.

⁷⁶ BCA, 490.1.00., 1150.37.1., Ek.25.

⁷⁷ "Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik", Çorum, 8 Kasım 1933, s. 3.

1933 yılında ülke genelinde yapılan Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümünü kutlama hazırlıkları, "*Cumhuriyetin İlanının Onuncu Yıldönümü Kutlama Kanunu*" doğrultusunda, Çorum'da da uygulanmıştır. Bu konuda Çorum Valiliği, Çorum Belediyesi, Çorum CHF merkezi, Çorum Halkevi ve bazı sivil toplum örgütleri Ankara'dan bildirilen talimatlar doğrultusunda oluşturulan, "*Kutlama Komitesi*" başkanlığında yoğun bir çalışma içerisine girmişlerdir. Cumhuriyet'in onuncu yılına özel olarak adlandırılan Cumhuriyet Meydanlarında toplanan kalabalık bayram coşkusu yaşamıştır. Onuncu yıl kutlamaları üç gün sürmüş akşam saatlerinde yapılan eğlenceler ve düzenlenen balolar ile halk eğlenceli saatler geçirmiştir. Caddeler bayraklarla, yeşilliklerle süslenerek şehir, kasaba ve köyler bayramın birer merkezi haline getirilmiştir. Bu durum Çorum halkının köylü, şehirli, kadın, erkek ve çocuk herkesin bayrama dâhil olmasına imkân tanımıştır. Çorum'da yapılan onuncu yıl kutlamalarında, temel atma ve açılış törenleri yapılmış bu kapsamda Çorum'da ulaşım, eğitim ve sosyal etkinlikler açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Milli Mücadele şehitleri için yapılan "*Şüheda Abidesi*" Çorum halkının vatani uğruna canlarına feda eden şehitlerine gösterdiği saygının bir ifadesi olmuştur. Açılış törenlerinde gündeme gelen Çorum-Osmancık, Çorum-Sungurlu arasındaki yol çalışmaları ise Cumhuriyet döneminde ulaşım verilecek önemin bir göstergesidir. Ayrıca özellikle kırsal bölgelerde karşımıza çıkan okullaşma çabası kapsamında töreni yapılan İskilip Kayı Köyü Mektebi ve İskilip Kayaazgı Köyü Mektebi gibi mekteplerin inşası okuma yazma oranında artışın hedeflendiğinin, köylerin eğitimden mahrum bırakılmamaya çalışıldığının bir kanıtıdır. Yine açılış törenlerinde Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümüne özel olarak Çorum merkez ve kazalarında "*Cumhuriyet Meydanları*" açılışları yapılmıştır. Bu bağlamda, "*Çorum Cumhuriyet Meydanı*", "*İskilip Cumhuriyet Meydanı*" ve "*Mecitözü Cumhuriyet Meydanı*" açılarak halkın bayram kutlamalarını burada yapmasına imkân tanınmıştır.

Cumhuriyet'in devamlılığı ve yerleşmesi açısından büyük önem arz eden onuncu yıl kutlamalarında, halkın sesini duyurması, kendisini ifade etmesi ve Cumhuriyet'in niteliklerinin aktarılmasına imkân tanıyan önemli bir gelişme de halk kürsülerinin kurulmasıdır. Çorum halkının büyük ilgisini gören halk kürsülerinden yükselen sesler Cumhuriyet rejiminin bir yansıması olmuştur. Onuncu yıl kutlamalarında Çorum halkının kendisini ifade etmesine, toplumun kaynaşmasına ve Cumhuriyet sohbetlerine ortam hazırlayan bir gelişme de "*Cumhuriyet Sofrası*" nın kurulmasıdır. Bayram günlerinde Çorum Halkevi tarafından düzenlenen Cumhuriyet sofrası etkinliği ile Çorum halkına yemek daveti verilmiştir. Cumhuriyet Sofrası, halkı aynı sofraya getirerek Cumhuriyet'in kazanımlarının halka gösterilmesi açısından önemli bir etkinliktir. Özellikle Hasan Çavuş'un burada yapmış olduğu konuşma dikkate değer bir niteliktedir. Bayram kutlama programlarında dikkatimizi çeken bir diğer konu ise Çorum kadınlarının yapmış oldukları konuşmalarıdır. Çorum'da Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümünün ikinci günü, İstiklal Savaşında şehit olan Çorumlular için yapılan abidenin önünde Müfide Muzaffer Hanım'ın ve halk kürsülerinde hanımların konuşma yapması Çorum halkının Cumhuriyet kadınına olan saygısının ve inancının bir göstergesidir. Bununla birlikte bayram kutlamalarında, halka ezberletilmeye çalışılan "*Onuncu Yıl Marşı*" halkın milli heyecanını uyandırırken, vatan sevgisini yansıtan kahramanlık anlatan "*Yarım Osman*", "*Mavi Yıldırım*", "*Uyanış*", "*On Yılın Destanı*" gibi tiyatro oyunları da bağımsızlığın kıymetinin hatırlatılmasına ortam hazırlamıştır. Günümüzde de milli bayramlarda yapılan tiyatro, konser ve konferans gibi etkinlikler devam etmekte olup milletin bağımsızlık ve egemenlik kavramlarına olan bağlılığına vurgu yapılmaktadır.

Kaynakça

- BCA, 30.10, 198.352.9, Ek.4-5.
BCA, 30.18.01, 02.37.50.8.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.2.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.25-27.
BCA, 30.18.1.2, 40.71.20.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.23-24.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.30-33.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.35.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.43.
BCA, 490.1.0.0., 1143.10.1., Ek:2.
BCA, 490.01, 1150,36.1, Ek.145.
BCA, 490.1.0.0., 1151. 38.1.
BCA, 490.1.00., 1150.37.1., Ek.30.
BCA, 490.01, 1150.37.1, Ek. 40.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.35.
BCA, 30.11.1.0., 77.15.16.
BCA, 490.1.0.0., 1150.37.1, Ek.38.
BCA, 490.1.00., 1150.37.1., Ek.29.
BCA, 490.1.00., 1150.37.1., Ek.25.
BCA, 490.01, 1150,37.1, Ek.145.
BCA, 490.1.0.0, 2.9.12, 21 Eylül 1934.
BCA, 30.18.1.2., 36.32.8. 02.05.1933.
Bartın, 29 Ekim 1933, s.4-5.
Bartın, 29 Ekim 1933, s.7.
Bolat Salman, Bengül (2012), Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
“Beyazıt Meydanının Adı Cumhuriyet Meydanı Oldu”, Cumhuriyet, 24 Ekim 1933, s.5.
“Bayramda Ankara Radyosunun Programı”, Cumhuriyet, 28 Ekim 1933, s.4.
“Onuncu Yıl Hatırası Olarak Basılan Pullar”, Cumhuriyet, 18 Ekim 1933, s.4.
Çıkla, Selçuk (2006), “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Dönümü Anısına Yapılan Edebî Yayınlar” Turkish Studies /Türkoloji Dergisi, s.46-63.
“Büyük Bayrama Hazırlık”, Çorum, 18 Ekim 1933, s.1.
Onuncu Cumhuriyet Bayramı Hatırası”, Çorum, 18 Ekim 1933, s.4.
“Çorum Vilayetinde On Cumhuriyet Yılı İçinde Yapılan İşleri Göz Önüne Alalım”, Çorum, 29 Ekim 1933, s.4.
“Çorum Vilayetinde On Cumhuriyet Yılı İçinde Yapılan İşleri Göz Önüne Alalım”, Çorum, 29 Ekim 1933, s.5.
“Birinci Gün”, Çorum, 1 Kasım 1933, s.3.
“Birinci Gün”, Çorum, 1 Kasım 1933, s.4.
“Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik”, Çorum, 8 Kasım 1933, s.1.
“Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik”, Çorum, 8 Kasım 1933, s.2.
“Büyük Bayramı Eşsiz Heyecanla Geçirdik”, Çorum, 8 Kasım 1933, s.3.

- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 15 Kasım 1933, s.1.
- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 15 Kasım 1933, s.1-2.
- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 22 Kasım 1933, s.2-3.
- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 22 Kasım 1933, s.4-5.
- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 22 Kasım 1933, s.6-7.
- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 29 Kasım 1933, s.1.
- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 29 Kasım 1933, s.2.
- “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Tafsilatı”, Çorum, 29 Kasım 1933, s.3-4.
- Demirhan, Nezahat (1999), Cumhuriyetin Onuncu Yılı'nın Türk İnkılâp Tarihindeki Yeri ve Önemi, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 571, 34993.138025.2. 16 Kasım 1933.
- Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 534, 37076. 148803.3. 20 Aralık 1933.; 508, 44328.211656.5. 24 Ocak 1934.
- Doğaner, Yasemin, Cumhuriyet'in Onuncu Yıl *Kutlamaları*, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı: 9, Yıl: 5, Şubat 2007, s.119-143.
- “Onuncu Yıl Dönümünde”, Hâkimiyet-i Milliye, 25 Eylül 1933, s.1.
- “Onuncu Yıl Marşını Millete Öğretmek İçin”, Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1933, s.1.
- “Onuncu Yıl Posta Pulları”, Hâkimiyet-i Milliye, 17 Ekim 1933, s.3
- “Bayramda Açılacak Sergiler ve Atılacak Temeller”, Hâkimiyet-i Milliye, 25 Ekim 1933,s.1.
- “Bayram Günlerinde Radyo”, Hâkimiyet-i Milliye, 26 Ekim 1933, s.5.
- “Bayram Günlerinde Radyo”, Hâkimiyet-i Milliye, 28 Ekim 1933, s.5.
- “Bütün Dünya Türk Milletinin Bayramını Kutladı”, Hâkimiyet-i Milliye, 31 Ekim 1933, s.2.
- “Yurtta Bayram”, Hâkimiyet-i Milliye, 3 Kasım 1933, s.3.
- “Büyük Reisi Tebrik”, Hâkimiyet-i Milliye, 4 Kasım 1933, s.1.
- “CHF Halk Kürsüleri”, Hâkimiyet-i Milliye, 5 Kasım 1933, s.3.
- “Onuncu Yıl Bayramımızı Kutlayanlar”, Hâkimiyet-i Milliye, 7 Kasım 1933, s.5.
- İslam Ansiklopedisi, “Milli Bayram”.
- “Rehber Kitap”, Kadro, 1 Ekim 1933, s.55.
- “Memlekette Bayram Nasıl Geçti”, Milliyet, 10 Kasım 1933, s.7.
- Öztürkmen, Arzu (1996), “Milli Bayramlar: Şekli ve Hatırası I”, Toplumsal Tarih, Sayı: 28 ve 29, Nisan-Mayıs 1996, s. 29-35.
- Resmi Gazete, 23 Nisan 1341, no: 96, s. 129.
- Resmî Gazete, “Ulusal Bayram Ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”, sayı.3017, no.2739,1 Haziran 1935, s.5262.
- Resmi Gazete, Sayı: 2437, 26.6.1933,s. 2785.
- Resmi Gazete, 22 Kasım 1933, s.3235-3236.
- Resmi Gazete, “Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu”, no:2305, sayı 2437, 26 Haziran 1933.
- Resmi Gazete, Sayı: 2396, 9 Mayıs 1933, s.2448.
- Resmi Gazete, Sayı: 2532, 18 Ekim 1933, s.3151.
- Son Posta, 1 Haziran 1934, s.4.
- Türk Dili Gazetesi, 5 Ağustos 1938, s.1.
- Türk İdare Dergisi, Sayı: 69, Kasım 1933, s.1526-1527.

Türk İdare Dergisi, Sayı: 66, Eylül 1933, s.1226.

Türk İdare Dergisi, Eylül 1933, s.1328.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 18, Birleşim: 106, Tarih: 19.04.1341, s.166.

“Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü”, Vakit, 16 Ekim 1933, s.9.

“Memleketin Her Tarafında Bayrama Hazırlıklar”, Vakit, 20 Ekim 1933, s.8.

“Türk Köylüsünün Sevinci”, Vakit, 31 Ekim 1933, s.10.

“Memleket Dışında Büyük Bayramımız”, Vakit, 1 Kasım 1933, s.8.

Zonguldak, Sayı: 377, 11 Eylül 1933, s.2.